

ערים בעולם – חיפה¹

נתן אלתרמן

א. עיר ואם

חלקת־הים האמהית חלצה שדמ־פרץ כחול־זרידים מתוך כתונת־חול צהובה, וחיפה נצמדה אליו כעולל טיפוחים. יונקת ואינה מרפה, יונקת ואינה שבעה... אמאים נוהמת ממש מרוב נחת: פיקחית היא הרחימאית, פיקחונת... ממלאה את כרסה הקטן, דואגת לימים יבואו... ואניות־דודות באות מרחוק ומקרוב, עבות־גיזרה וגסות־קול, נותנות עצה, משלשלות מתנה, מעלות עשן־להג ומסתלקות מתוך נהימת ברכות וצביטות־לחי:

– תינוקת בריאה, בלא עין הרע... תאוה לעינים ותיאבון לשפתיים!

כאשר נגמלה הבת, חגרה האם קורס־נמל הדוק, סגרה את חולצתה על כפתורי־ביטון, והילדה, משלמדה ללכת, פנתה לטייל הכרמלה.

מישהו פגש בה וקרא: – הרי את כמעט גברת!... ראשה לא הסתחרר עליה, ולבה לא פג; היא ינקה את הפיכחות עם חלב אמא ולעסה אותה עם הסוכריות של דודותיה, – טוב, חשבה לעצמה, אם גברת אני יש להתנהג ברצינות... מאז חדלה לדלג ללא סדר על גבי אבני־שדה פזורות והתרגלה לילך בצדי רחובות ישרים וכבודים.

אחר־כך נקרה לה שני והרביץ: – כמה יפה את!... גם נשיקת־אוויר עליזה העיף לה. באותו רגע התחילה חושבת ברצינות על־אודות שידוך הגון...

שלישי הזמינה לנשף־מחולות, שייערך באוקטובר ש"ז בחסותו הנעלה של הנסיך מוולס – לכן היא תולשת יום־יום דף אחד מלוח־הקיר שלה, מעיינת בחוברות־אופנה, בוררת תיבות תמרוקים, לומדת לרקוד לקול פאתיפונים נמרצים ומתאמנת לענות למחמאות באנגלית ובגרמנית.

¹ פורסם ב- טורים, שנה א, גל' א (כ"ט בסיון תרצ"ג, 23 ביוני 1933)

במשך כל העת, מראשית הגמילה ועד הצלחות פלירטיה הראשונים בדרך ההר, מביטה בה מן הצד עלמה זרה בחיוך של תמהון וחמלה.

תל־אביב!... את זו לא פינקה אמא בילדותה, דודות רכות־לב לא הביאו לה שוקולדה, דון ז'ואנים הרריים לא ריפדו את דרכה בשושני מחמאות, כמה "באלים ראשונים" הפכו לה למפח־נפש ודמעות מרירות!... אבל, כמה צעירה היא עדיין, כמה סוער עוד חזה לקראת כל שמחה בת חלוף, כמה אין היא פיכחת! כל באל הוא ראשון בשבילה, היא אינה מתכוננת לקראתו, היא נופלת לתוך זרועותיו באִמון בתולי וברטט־אושר חדש תמיד, היא חיה מיום ליום ומערב לערב, אין לה עבר ואין לה עתיד, כל רגע מוגש לה ככוס תרעלה, או כגביעי־ין. שולחנה אינו ריק לעולם.

...והיפה הרצינית גוזלת רגע פנוי בין תופרת לתופרת, בין שיעור ריקודים לשיעור אנגלית וממהרת לישוב אצל ההר הזקן, והלה כצועני־חזזה, מגולל לפניה קלפי עתיד מזהירים:

– בן מלך עולה מן המערב... מתחרה מסוכנת בצפון... ריח נפט... נסיעה ארוכה ברכבת חדשה... אניות של עוגן... שרים ורוזנים באים מקצווי תבל...
חיפה מקמטת מצחה, מטה אוזנה וחושבת... חושבת... היא לומדת את העתיד.

ב. תרנגולים ואפרוח

חיפה מרגישה את נשימת העתיד בכל המרחבים הגדולים, המתעופפים מסביב לה. העין צופה כאן תמיד למרחוק. העיר נמצאת בין הגובה ובין הרוחב, בין ההר ובין הים והעמק.

בלילה, עת כל מגרשי־הביניים הריקים מתמלאים גושי חשיכה נוקשים, היא נראית גדולה, איתנה ומושלמת. כקרחונים שוקטים וצופני סוד גולשים הבתים מול המעפיל לעלות בכביש. הכרמל רובץ מנגד כדבשת רחבה, עמוסה נטל כוכבים ושמים. המפרץ מהדק באגרופו את פנינת הנמל היקרה מכל יקר. הכול עמוס משהו, הכול צופן עושר בכל כובד הריון והבשלת פרי.

לפנות בוקר נישאים סלסולי תרנגולים מכל עבר. קריאת התרנגולים בעיר הזאת מזעזעת כנבואה רכה, כגזירה טובה, שאין להשיבה יותר... אני שמעתי בעמדי על

אחד הגגות; המקום היה גבוה והבית נראה בעיני כגורד־שחקים. אור השחר החיוור הבלוי שרטוטים וטישטש גבולות. העיר נתרחבה תוך חלום עתידותיה. דודי Shell הבהיקו בעמק כמגיני־כסף עמומים. המפרץ היה שקט, כחלחל וקר, כלהב חנית ממורקת שנחתה בחוף לאות כיבוש. הבתים אשר על ההר ניצבו כזקיפים ערים על משמרתם.

אך עם גבור היום מסירה מעליה חיפה לאט־לאט את חרצובות חלומה, כיהודי שמסיר מעל ידיו את רצועות התפילין ונפנה לעסקיו הפעוטים בחנות או בשוק. היא משנה את פרצופה ונעשית אחרת, אחרת לגמרי; קרום הזיותיה מתנפץ לרסיסים, כקליפת ביצה, תחת איזמל השמש הנוקב, והיא מופיעה, חשופה ונלעגת, כאפרוח שנולד קודם זמנו.

שכונת הדרי־הכרמל כאילו החליטה להיות כרך, ומכיון שהחליטה שוב אין לה אלא לבצע את זממה. כל בית חדש הנבנה כאן מהווה יציאת־דופן יהירה בגודל והצטעצעות, כל בית מתפרץ כהכרזת מחיר רם מן הקודמים לו, בעת מכירה פומבית... כאן מוכרים את הימים אשר יבואו.

צבי העתיד הנפעם זוקף כאן את קרנו כמגדל־שן, אשר נאה גם ליפול ממנו ארצה, כמפוח אשר טוב גם לצלות עליו... הנפט העלה כבר משואותיו בכל עין, הנמל הנבנה מעלה כבר פאטא־מורגאנה של אניות לאין־ספור, של קציני־ים יפים, מלחים שיכורים וגנבים בינלאומיים... אמנם כל זה הולך ומתרקם, הולך ומתגבש. קרן הצבי של העתיד היה תהיה לקרן קיימת של הווה עֵנף ובטוח.

ג. שני טרקלינים ופרוזדור

מבעד למשקפת הבאות נראית לי חיפה כמרשיליא של א"י. היא תהיה ביאות־כוח מושלמת ל"יהודי הבינוני" בארץ, ראִי נאמן ליום־יום הסוער, על עבודתו והגיגיו. החרושת הכבדה, שאין לה מקום נאה מזה לכל הדעות, תתן לה את יסוד העירוניות הפרובינציאלית הגדולה. ה"הינטרלאנד" הכפרי שלה יביא לתוכה, יחד עם עגלות תבואה וירקות, גם עממיות שורשית ודשנה, ומבעד לחלון הנמל הבהיר יבקעו זהרורים חפוזים מן העולם, לפרוש עליה אור הומור פשטני וערפלי, מלודראמה בתיחלוף של אורחים־פורחים ועשן אניות.

ירושלים – הרים של בדידות ונטל ירושה סביב לה. תל־אביב גלויה, מסבירה פנים, אך גם היא, עם כל גמישותה, שומרת על ריווח־אצילות בינה לבין העולם, בינה לבין הפרובינציה הא"י. קשרי־עסק בלתי־אמצעיים עם חוץ־לארץ לא יהיו לה. היא תהיה המפקדת, הבוררת את יחסי השכנות, אבל בעבודה השחורה של ההוצאה לפועל לא תיטול חלק רב (לעומת זה תהווה היא את התחנה הראשית למשא־זמתן רוחני). גם הינטרלאנד ממשי אין לתל־אביב. מסביב לה – עיירות ולא כפרים. היא תעניין אותן כשוק, תמשכן כבירת שעשועים, תמשול עליהן כ־arbitrator elegantiarum, היא תצחק, תבכה, תחיה בשביל כולם, אבל תיבדל מן הכול כמשחק־במה שאורות־ראמפה קנאים שומרים עליה.

לעומת שתי אלו – תל־אביב וירושלים – תהיה חיפה העיר המפולשת. אחות בכירה לכפרי הארץ ושכנה מכובדת לכרכי העולם. אלא ואלה יבקרוה בצלצלי טלפון ואותות סירנה – יומם, ובביקוש שעשועים זולים ומחליפי כוח – לילה.

לפי שעה לא נעים, לא טוב לגור בעיר הזאת. הקצב הנפשי הנקלע בין האדם ועירו נוצר ומתגבש במשך דורות של חיי פנים אל פנים, אבל עיר שאינה אלא בית־קיבול למה שעתיד לבוא, ואדם הפושט מעליו את העבר וההווה כעורות־נחש בלים ומחכה במערומו לעדי הבאות, אינם קיימים ואינם מעניינים זה בשביל זו. עיר כזאת אינה הומה ומצפה לאזרחיה ואין היא מציאות־נכר מעוררת לעוברי־אורח.